

falfestmények feltárása. A feltárás során a lakóépület belsőjében megnyitásra került egy 6 m²-es nagyságú felület, melyből a római tetőomladék és több réteg, egymásra igen változatosan – képpel össze-, vagy kifelé fordulva – tapadt. A színes sávokat, „szalagokat”, virágokat ábrázoló freskóomladék elbontása után egy összefüggő falfestmény-omladékréteg jelentkezett. A 2,5 m É-D-i szélességű falfestmény „teteje” a római fal mellett volt és K felé – ahogy eddig meg tudtuk állapítani – 1,2 m-ig terjedt. E festmény D-ről É felé haladva (azaz balról jobbra) a következőket ábrázolta: virágkandeláber; piros szegélyű, fehér ruhás alak, bal kezében kék ovális tálca, azon három darab fehér „fejű”, zöldes barna kettős szárú valamifajta élelem (zöldség? vagy hal?); mellette egy valószínűleg párduefej, mely talán – az 1999-ben talált medvéhez hasonlóan – egy kifeszített állatbőrt ábrázol. Ezen összefüggő falfestményre további nagyobb festett falfelületek borultak képes felületükkel lefelé, így ábrázolásukat csak a felszedés után láthattuk, a virágkandeláberen például egy kék virágos virágkandeláber volt, a „tálcás alak” mellére borulva pedig a fejét találtuk meg amint a jobb kezével a tálcán lévő élelemből tesz egyet a szájába.

A római ház kőalapozása 2 m hosszan nyomon követhető volt a szelvény Ny-i falában É felé, akkor sarokban fordult Ny felé. Itt vagy házsarokkal, vagy bejáratlan van dolgunk.

Megfigyeléseink szerint – és korábbi elgondolásunkkal ellentétben – feltehetően nem a megtalált kőalapozású fal felmenő agyagfaláról „csúsztak le” a falfestmények, hanem a tőle K-re, vele szemben lévő – még meg nem talált – ház fala dőlt ki, és ily módon belső falfestéssel van dolgunk.

A fenti munkálatok során megállapítható, hogy a kibontott felületen a számítottnál nagyobb intenzitásban kerültek elő falfestmények, illetve a szelvényen kívül minden irányban folytatódnak.

A feltárt és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával restaurált falfestményekből 2001. április 26-án nyílt állandó kiállítás a komáromi Klapka György Múzeumban. A feltárás szintén a NKÖM támogatásával 2001 nyarán folytatódott. Munkatársak: dr. Borhy László régész, Kurovsky Zsófia, Harsányi Eszter festő-restaurátorok.

SZÁMADÓ EMESE

A Szamár-hegy Baranya és Tolna megye határán helyezkedik el. Tetejéről kiváló kilátás nyílik a Mecsek É-i előterére, ami a Kapos és a Sió folyók által feltöltött, szelíd dombos síkság; a lengyeli kultúra népének ismert törzsterülete. A Mecsek D-i oldalára néző telep (Zengővárkony, Pécsvárad) is néhány kilométeren belül elérhető. A Szamár-hegyet egy különleges, meglehetősen ritka kréta korú vulkáni kőzet, fonolit építi fel, amely – geológiai lelőhelyen – a Kárpát-medencén belül csak a Mecsek hegységből ismert: a Szamárhegyről, illetve kb. 15 km D felé, Hosszúhetény-Kövestetőről. Ez utóbbi jelenleg is működő, aktív kőbánya.

A Szamár-hegyen levő bányajelenségekre Schléder Zsolt figyelt fel közzétani terepgyakorlatok során. A lelőhelyet közösen hitelesítettük (T. Bíró K., Schléder Zs. 1999. április 28–29.). A további kutatások célszerű módjának a geodéziai felmérés tűnt, ami viszonylag nagy területről ad alapinformációt.

A feltárást a 10 000-es térképen feltüntetett magassági pontból kiindulva, mintegy 300×80 m területen végeztük, a Szamár-hegy ÉÉNy-i lejtőjén, ahol a kitermelési nyomok mutatkoztak. Foltokban a hegy területén másutt is megfigyelhettünk ilyen jelenségeket, ami jól elkülönül a kőzet természetes aprózódásától. A felszínen megfigyelhető mesterséges formákat rögzítettük a vizsgált területen. A felmérést infravörös távolságmérővel és szintezővel végeztük, a földvárakra kialakított gyakorlat szerint (Sándorfi György módszere). A hegy tetején, a magassági pont környezetében félköríves sáncszerű képződményt regisztráltunk, ami nem annyira a bányászattal, inkább valamilyen erődítési funkcióval hozható kapcsolatba.

A hegyoldalban kőfolyások, mesterségesnek tűnő bolygatott kőzetblokkok (kitermelési nyomok?) találhatóak. Bányászateszközt, cserepeket, a megmunkált tömbökön kívüli régészeti anyagot nem találtunk.

A jelenségek részletesebb értelmezésére a kiserkesztett térkép alapján visszatérünk.

A bejárást, felmérést a T 025086 OTKA téma keretében végeztük.

A terepmunka résztvevői voltak: Terei György régész-geodéta, Antoni Judit régész-etnográfus, Schléder Zsolt geológus hallgató, Molnár Szabolcs geológus technikus.

T. BÍRÓ KATALIN

195. Komló, Kisújbánya, Szamár-hegy, fonolit bányahely

(Baranya-Tolna megye határa) U

2000. április 8–9-én munkatársaimmal felkerestük a Kisújbánya, Szamár-hegyen levő fonolit feltárást, amely feltevézéseink szerint neolitik kőbányaként szolgált. A lelőhelyen geodéziai felmérést végeztünk, valamint intenzív bejárást, terepi megfigyeléseket végeztünk, mintát gyűjtöttünk – részben a régészeti szempontból érdekes, megmunkált formákból, részben anyagmintát vizsgálatokhoz és kísérleti régészeti felhasználásra.

196. Komlóska, Darnói kolostor

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kö

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszéke és a Magyar Nemzeti Múzeum Sárospataki Rákóczi Múzeuma 1999-ben elnyerte a Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Pályázat támogatását „Az egykori Tolcsva terra középkori településtörténetének forrásai” címmel benyújtott közös programjával. Ennek, az elsősorban egyetemi hallgatók munkáján alapuló projektnek részeként folytattuk 2000. év nyarán a mai Komlóska területén, egy erdővel borí-

tott hegyoldalban található, egykori darnói premontrei kolostor maradványainak a Rákóczi Múzeum által 1977-ben megkezdett, de akkor félbemaradt ásatását.

Az írott források szerint 1294-ben már fennállt. A minden valószínűség szerint a Tolcsva-nemzetség családi monostoraként a tatárjárás után alapított, nem túl jelentős kolostor a 16. század első feléig ismert a forrásokból, 1567-ben viszont már romként említik. Falait azóta nagyrészt építőanyagként hordhatta el a környék lakossága.

Ezévi, viszonylag rövid ideig tartó munkánk célja egyrészt az 1977-es ásatás ellenőrzése, kiegészítése és teljes körű dokumentálása, másrészt a további kutatások lehetőségeinek felderítése volt. Ennek során mindenek előtt kitisztítottuk és lehetőség szerint az altalajig mélyítettük a korábbi kutatóárkokat és szelvényeket. Kiderült, hogy a kolostor épületei és a középkori terepszint rendkívül erősen el- illetve lepusztult. Az 1977-ben feltárt, egymással össze nem függő falszakaszok közül csupán egy esetben – az egykori templom feltételezett északi szentély (vagy kereszthajó-) falánál – figyelhető meg felmenő szakasz, az összes többi falból, így az előbbtől É-ra húzódó, feltételezett kerítésfalból illetve a mindezekkel nagyrészt párhuzamos, jóval délebbre húzódó, valószínűleg ugyancsak kerítésként értelmezhető falszakaszból csupán az alapozás maradt meg. Szintén alapozásként tárhattunk fel ezen K-Ny-i falak között egy oltármaradványként értelmezhető falazatot is. Kiderült, hogy mindezen falak folytatását teljesen kitermelték, így csupán azok helyét találtuk meg a Ny-K-i hosszárókban, s következtethetünk a folytatás teljes pusztulására a D-i fal esetében. Bár így az épületek alaprajzi elrendezését még nem sikerült pontosan felderítenünk, azt azonban a feltárt 3 sír, illetve további vázmaradványok alapján megállapíthattuk, hogy az eddig ismert falak nem a kolostor legkorábbi időszakából származnak, mivel későbbiek ezen – egyébként közelebből nem datálható – temetkezéseknél.

Megállapítottuk továbbá, hogy a terepviszonyok alapján É, K és D felől jól körülhatárolható kolostorterület K-DK-i részén várhatóak jelentősebb építménymaradványok – pince? –, valamint a területet átszelő É-D-i út nyugati oldala lehet még fontos a további vizsgálatok szempontjából. Az utóbbi részen húzott kutatóárkunkban egykori faszerkezetű építményekre utaló jelenségeket figyeltünk meg, s innen került elő a legjelentősebb leletanyag is, elsősorban kályhakeramika. Az összes árokból és szelvényből került elő kevés Árpád-kori, s valamivel több késő középkori cserépedény-töredék, s viszonylag nagyszámú pénzérme is származik az ásatásból, bár azok többsége, 13 db I. Mátyás-dénár a D-i kerítésfalán kívül, feltöltésrétegből került elő.

Tekintettel az elvégzett ásatás kis idő- és térbeli kiterjedésére, a leletek esetében csak a tisztításra és konzerválásra került sor, mint ahogy az eredmények behatóbb elemzése is csak a munka 2001–2002. évi folytatása után indokolt.

Munkatárs: dr. Feld István.

DANKÓ KATALIN

197. Kovácsszénája, Cintiri (Baranya megye) Ó, Kö

A templom a források tanúsága szerint a 13–18. században állott. A 2000. szeptember 18–23. között folytatott ásatás során megtaláltuk a feltehetően gótikus sekrestye alapjait, és a templom északi felét. Mivel már csak az alapok maradtak meg, magának a templomnak a pontos kora és esetleges átépítési periódusai egyelőre nem adhatók meg. A templom szentélye K felé nézett. Festett vakolatdarabokat is találtunk. Tárgyi lelet kevés volt, a kerámiatöredékek közt szórványos őskori, és néhány újkori is akadt. Legtöbb azonban a középkori volt. A templom körüli temetőt mezőgazdasági munkálatok során szétszántották.

GÁBOR OLIVÉR

198. Köröstarcsa, 5. sz. lelőhely (Békés megye) Á, Kö

Edeles középkori falu helyén, kataszterünkben a Köröstarcsa 5. sz. lelőhelyen 2000. szeptember 19-én lakossági bejelentés nyomán helyszíni szemlét tartottunk.

A hozzávetőlegesen ÉNy-DK irányú, nyugati irányból egykori folyómederrel határolt, hosszúkas lelőhely középső részén, ott, hol a Mezőberény–csárdaszállási műútból ÉÉNy felé induló betonnal borított út a Pityeri gátba torkollik, a gáttól mintegy 10 méternyire, az úttól Ny-ra mintegy 25 méternyire emberi lábcsontokat, medence- és koponyacsontokat találtunk a felszínen szét-szóródva. A szétdult sír helyét azonosítani nem állt módunkban. Késő középkori és Árpád-kori edénytöredékeket is regisztráltunk.

A szántás által alaposan megrongált késő középkori objektum nyomára is rábukkantunk, mintegy 3×2 méternyi foltban, amelyet világosszürke színű és vöröses átégett talaj keverékén kívül nagy mennyiségű állatcsont és késő középkori kerámiatöredék is jelzett.

É-i irányban a lelőhelyen további 3–4, a fentihez hasonló, átégett folttal jelzett objektum nyomát találtuk, mindannyiszor késő középkori kerámia kíséretében. Árpád-kori edénytöredékeket szórványosan, őskori töredékeket a lelőhely középső részén találtunk.

A lelőhely É-i szegletében jelzett templom és híd nyomára utaló jelzéseket nem sikerült felfedeznünk; a templomként megadott helyen is nagy mennyiségű késő középkori edénytöredéket figyeltünk meg. A talált embercsontokat a felszínről gondosan összegyűjtöttük és a békéscsabai múzeumba szállítottuk.

A szemlén részt vett: Fodor Eszter, Demcsák Ildikó, Kékegyi Dorottya, Medgyesi Pál.

GYUCHA ATTILA

199. Kőszegfalva, Kőszegfalvi-rétek (Vas megye) U, B, LT, Rő, Á

A Szombathely és Kőszeg között fektetett optikai kábel árokásási munkáival bolygatták meg a területet, a lelő-